

BALTIJOS PAKRANČIŲ IR TERITORINĖS JŪROS ŽVALGYMAS

Vladas ŽULKUS

2003 m. BRIAI tęsė povandeninius archeologinius tyrimus Baltijos jūroje (žr. *ATL 2000 metais*, V., 2001, p. 236–237; *ATL 2001 metais*, V., 2002, p. 272–273; *ATL 2002 metais*, V., 2005, p. 323–324). Jų tikslas buvo naujų archeologijos objektų Baltijos jūroje, Lietuvos teritoriniuose vandenyse, paieška. Be natūrinių tyrimų, buvo renkami istoriniai duomenys apie Lietuvos vandenyse įvairiais laikotarpiais nuskendusius laivus ir registruojamos iš jūrlapių bei kitų tyrimų žinomos galimos laivų skendimo vietos. Tokiu būdu buvo papildomas 2000 m. pradėtas sudarinėti „Nuskendusiu laivų registras“.

2003 m. paieškos vykdytos nardant vietose, kur anksčiau sonaru buvo aptikti neaiškūs objektai. Pagalbą ekspedicijai suteikė karinės jūrų pajėgos (vadas – admirolas K. Macijauskas). Į jūrą nardyti buvo plaukiama karinių jūrų pajėgų laivu „Lokys“.

2003 m. buvo tyrinėta jūros teritorija nuo Melnragės šiaurėje iki Juodkrantės pietuose, pasirenkant konkrečias vietas. Ekspedicijoje dalyvavo Klaipėdos universiteto studentai ir povandeninių tyrimų laboratorijos darbuotojai, karinių jūrų pajėgų narai.

Bendras 2003 m. po vandeniui nardant išžvalgytas plotas sudarė apie 500 m². Be paieškų atviroje jūroje, 2003 m. toliau buvo tęsiamos paieškos pakrantėse. Tyrimų rezultatų aprašymai yra saugomi BRIAI archyve.

Laivas 15 (W-15). Klaipėdos miesto Melnragės paplūdimyje, šios gyvenvietės Š dalyje (N 55° 44' 36"; E 021° 05' 15"), audros buvo atplautos medinio senovinio laivo liekanos – iš smėlio ir vandens kyšojo špantai. Šis laivas kadaise buvo sudužęs pakran-

tėje ir išmestas į krantą. Apie 9 m ilgio laivo 15 liekanos buvusios atplautos 1994 ar 1995 m. žiemą. Tuomet jos buvo apžiūrėtos Klaipėdos jūrų muziejaus-akvariumo bendradarbių (R. Adomavičius ir D. Elertas) ir nufotografuotos.

2003 m. šio į krantą išmesto laivo liekanos buvo apmatuotos. Ankstesnės fotofiksacijos ir dabartinių matavimų pagrindu buvo iš dalies atkurta laivo konstrukcija. Dendrochronologiniu būdu (tyrė M. Brazauskas) laivo 15 mediena (špantas 7) dideliu patikimumo koeficientu datuota 1699 m. Praėjus dviem savaitėms po matavimų laivo liekanos vėl buvo užneštos smėlio.

Fiksacijos metu nustatyta 10 laivo špantų apatinių konstrukcijų. Atrodo, tai dešiniojo borto liekanos. Špante 8 išlikusios kiaurymės rodytų, kad aukščiau jau yra buvusi španto pratęsimo konstrukcija. Špantai jungti mediniais ažuoliniais kaiščiais (skylės 2,8–3,0 cm) bei geležiniais pleištais (strypais). Špantų dydžiai yra 15x31,5 cm–22x28 cm. Špantas 6 sudurstyta iš trijų ažuolinių sijų (apačioje viena, o virš jos – dvi), kurios buvo 13x25, 8x10 ir 8x14 cm dydžio. Špantai sudėti labai tankiai, kai kur tarp jų buvo tik 5–10 cm tarpas. Laivo konstrukcija labai stipri, virš špantų yra buvęs ne tik antkilis, bet dar viena šalia kitos ant dugno sudėtos apie 30 cm pločio storos sijos (stringeriai). Priešingų bortų špantai vienas su kitu nesujungti – dugne jie prasikeičia.

Reliktinis povandeninis landšaftas. 2002 m. jūroje, ties Juodkrante, 27 m gylyje, buvo aptikti trys reliktiniai kelmai. 2003 m. ties Melnrage, plote 10, smėlėtame su riedu-

liais dugne, prie 2002 m. aptiktos didžiulės povandeninės uolos (N 55° 45' 33,6"; E 021° 03' 07"), 14,5 m gylyje, buvo rastas medžio kelmas (RF-II-1¹). Kelmas yra šalia didelio (apie 3x3 m) riedulio V krašto. Šioje vietoje dugne yra apie 5 cm storio dugno smėlio sluoksniukas, o giliau – patišęs priemolis. Kelmas iškilęs virš dugno smėlio iki 30 cm, gerokai sunykęs, tačiau dvi didelės jo šaknys yra tvirtos ir glūdi giliai priemolyje. Vienos šaknies viršus buvo atpleišėjęs ir iš jo paimtas bandinys datavimui.

2003 m. radiokarboniniu metodu Geologijos ir geografijos instituto radioizotopinių tyrimų laboratorijoje datuoti abu reliktinio miško kelmai. Reliktinio kelmo (RF-I-1; Vs-1372) kalibruota data yra BC 8090, ties Melnragė rastas (RF-II-1; Vs-1388) datuojamas BC 7770±120.

Paieškas Baltijos jūros priekrantėse pla-

nuojama tęsti. Ypatingo dėmesio tolesnių tyrimų metu nusipelno povandeniniai relikstiniai landšaftai, kur tikėtini ir žmonių kultūrinės veiklos pėdsakai.

SURVEYS OF BALTIC COASTS AND TERRITORIAL SEA

In 2003 the underwater archaeological investigations were continued in the Baltic sea. During them the remnants of a wooden ancient ship (W-15) washed ashore in Melnragė, the Klaipėda city, were measured. By the dendrochronological method, ship 15 is datable from 1699. Near Melnragė, at a depth of 14.5 m, a tree stump (RF-II-1) was found as well. The stump towers above bottom sand by up to 30 cm and is severely rotted away. The stump was dated back to 7770±120 years B.C. by C¹⁴ method. The calibrated date of the relict pine lifted at Juodkrantė from a depth of 27 m is 8090 B.C.

¹ RF yra relic forest (reliktinis miškas), II – radimvietės Nr.; I – kelmo Nr.